

Pozícia cestovného ruchu v ekonomike krajín V4

Position of Tourism in Economy of V4 Countries

Ľubica Majstríková¹

Abstrakt

Cieľom príspevku je definovať postavenie cestovného ruchu v rámci Európskej únie po hospodárskej a finančnej kríze a následne poukázať na pozíciu cestovného ruchu v rámci krajín V4. Príspevok je prerozdelený na tri časti, kde v prvá je zameraná na formovanie základnej definície cestovného ruchu. Ďalej sa sústreďujeme na vývoj a pozíciu cestovného ruchu v rámci Európskej únie a faktory, ktoré ho ovplyvnili. Detailnejšie sa zameriavame na vývoj cestovného ruchu v rámci krajín V4, kde sme analyzovali nasledujúce štyri faktory – podiel odvetvia cestovného ruchu na HDP, podiel odvetvia cestovného ruchu na zamestnanosti, výdavky návštevníkov v rámci príchodového cestovného ruchu na exporte tovarov a služieb, výdavky na domáci cestovný ruch.

Kľúčové slová: cestovný ruch, V4 krajiny, Európska Únia

Abstract

The objective of the article is to define the position of tourism in the European Union after the economic and financial crisis and consequently the position of tourism within V4 countries. The article is divided into three parts, while the first one is focused on formulation of basic tourism definition. Next, we target at development and position of tourism within the European Union and factors that influenced it. We focused, in more detail, on development of tourism in V4 countries, where we analysed following four factors – total contribution to GDP, total contribution to employment, tourism exports and domestic tourism spending.

Key words: tourism, V4 countries, European Union

Úvod

“Svet je kniha a tí, ktorí necestujú, čítajú iba jednu stranu”, a možno aj tento citát každoročne láka ľudí cestovať z jedného miesta na druhé, či už v rámci svojej krajiny alebo nejakej inej. Definovaním pojmu cestovný ruch sa dlhodobo zaoberali vedci z rôznych odvetví. Snahou prijať jednotnú definíciu sa dokázala potreba skúmania tohto odvetvia.

Cestovný ruch podlieha vplyvu politického, ekonomického a sociálneho prostredia, a tak sa v článku sa sústreďujeme na hlavné faktory, ktoré ovplyvnili cestovný ruch v Európskej únii v takzvanom pokrízovom období, v rokoch 2009 - 2013. Podrobnejšie sa zameriavame na krajiny V4 – Maďarsko, Slovenskú republiku, Českú republiku a Poľsko a odlišnosti v ich vývoji.

Materiál a metódy

Cieľom príspevku je vymedziť postavenie cestovného ruchu vo vybraných krajinách Európskej únie po hospodárskej a finančnej kríze a následne porovnať pozíciu cestovného ruchu v rámci krajín V4.

Pozíciu odvetvia cestovného ruchu sme analyzovali na základe údajov z Databázy Eurostat. Hlavnými kritériami pre porovnanie jednotlivých krajín boli najmä podiel zamestnaných osôb v EÚ podľa ekonomických činností a príchody do ubytovacích zariadení v rámci Európskej únie. Ďalšie údaje sme získali z databázy World Travel & Tourism Council, kde hlavnými sledovanými kritériami boli podiel odvetvia cestovný ruch na HDP, podiel odvetvia cestovného ruchu na zamestnanosti, výdavky návštevníkov v rámci príchodového cestovného ruchu na exporte tovarov a služieb, výdavky na domáci cestovný ruch. Faktory, ktoré ovplyvnili cestovný ruch v sledovanom období 2009 – 2013 sme vydedukovali na základe súhrnných správ o činnosti Európskej únie za jednotlivé roky.

Výsledky a diskusia

Formovanie cestovného ruchu sa začalo už koncom 18. storočia. Bol to dôsledok technického, ekonomického a sociálneho rozvoja na základe, ktorého sa rozvinul novodobý cestovný ruch. V druhej polovici 20. storočia sa cestovný ruch stal súčasťou spotreby a životného štýlu obyvateľov ekonomicky vyspelých krajín. Na základe rozvoja sa stal predmetom skúmania viacerých vedných disciplín ako ekonómia, geografia, sociológia, psychológia a pedagogika. Z tohto dôvodu existuje aj viacero definícií pre cestovný ruch, z ktorých každá vyjadruje tento termín z iného hľadiska. V roku 1942 Hunziker a Krapf definovali cestovný ruch ako „súhrn vzťahov a javov spojených s pobytom cudzincov v lokalite, za predpokladu, že nevykonávajú hlavnú, trvalú alebo dočasne platenú činnosť“. Ďalšou definíciou, ktorú prijala Britská turistická spoločnosť v roku 1979, pochádza od Burkarta a Medlika (Williams, 2004): „cestovný ruch zahŕňa ktorúkoľvek aktivitu týkajúcu sa dočasné krátkodobé pohybu

ľudí do destinácií mimo miesta, kde normálne žijú alebo pracujú a ich aktivít počas pobytu v týchto destináciách“. Kasparovú definíciu odvetvia si v roku 1981 osvojila Medzinárodná asociácia vedeckých expertov v turizme (Williams, 2004), ktorá znie: „cestovný ruch je súhrn vzájomných vzťahov a javov, ktoré vyplývajú z cestovania osôb mimo miesta trvalého bydliska a pracoviska“. Svetová organizácia cestovného ruchu na medzinárodnej konferencii v Ottawe, prijala definíciu cestovného ruchu ako „činnosť osoby, ktorá cestuje na prechodnú dobu do miesta mimo jej bežného životného prostredia, pričom hlavný účel cesty je iný ako vykonávanie zárobkovej činnosti v navštívenom mieste“. Rozdielnosť v ponímaní termínu sa prejavuje aj pri definícii, ktorá je stanovená Ministerstvom dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR (Cestovný ruch): „súbor činností zameraných na uspokojovanie potrieb súvisiacich s cestovaním a pobytom osôb mimo miesta trvalého bydliska a zvyčajne vo voľnom čase za účelom odpočinku, poznávania, rozptýlenia a zábavy, kultúrneho a športového vyžitia, zdravia, služobných ciest a získania komplexného zážitku“.

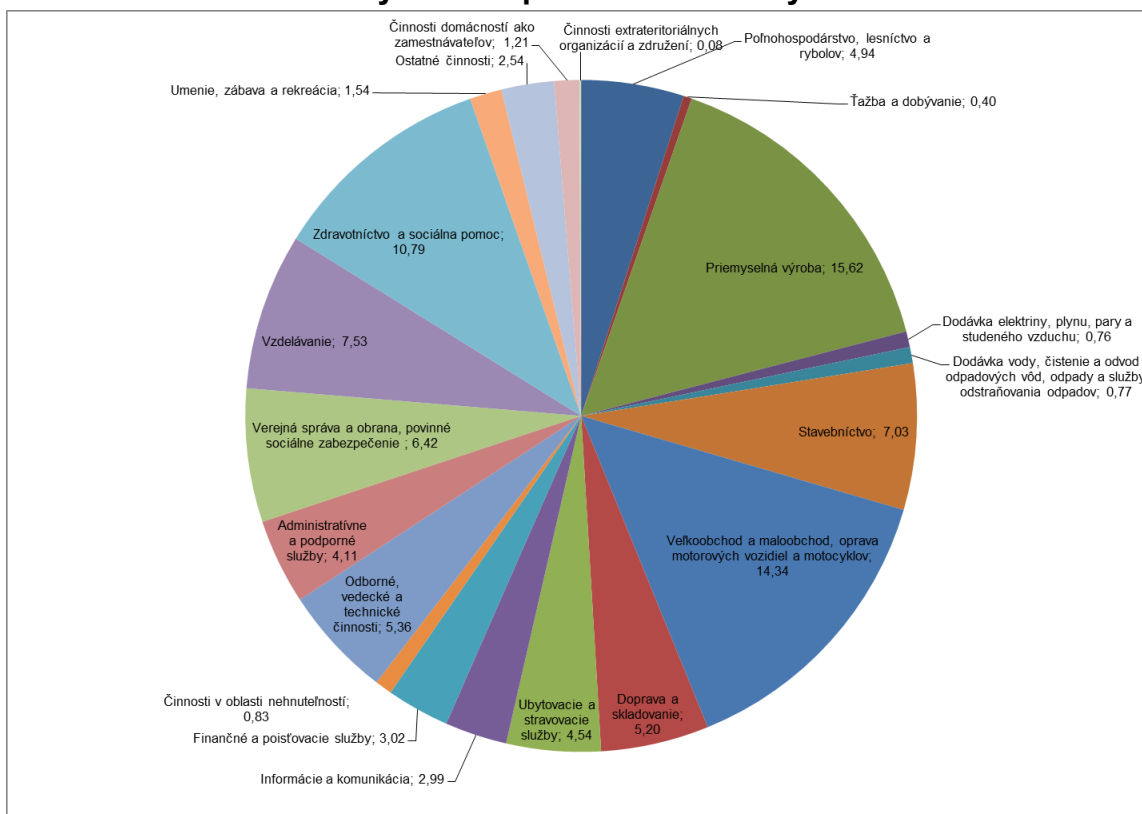
Cestovný ruch v Európe

Cestovný ruch je odvetvie, ktoré je úzko previazané na ďalšie odvetvia ako sú hospodárstvo, priemysel, obchod a služby, financie, doprava, regionálny rozvoj, kultúra, zdravotníctvo, vzdelávanie, šport, ochrana životného prostredia, lesné a vodné hospodárstvo, pôdohospodárstvo, ovplyvňuje priamo a nepriamo zamestnanosť v krajine, vyvoláva multiplikačný efekt v príjmoch a prináša ďalšie pozitívne účinky pre všetky zainteresované strany.

V rámci Európskej únie, cestovný ruch, ako hospodárska činnosť, prispieva k rastu a zamestnanosti, prispieva k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju a integrácii Európy.

Podľa Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR (Cestovný ruch) sa na rozvoji cestovného ruchu v Európskej únii podieľa 1,8 miliónov podnikov, ktoré vytvárajú viac ako 5% HDP. Významnosť cestovného ruchu potvrdzuje aj zamestnanosť občanov podľa ekonomických činností, ktoré ako sme už spomínali, zasahuje do viacerých odvetví. Z podielu zamestnaných osôb v odvetví cestovný ruch, ako je uvedené na obrázku 1, vyplýva, že len v ubytovacích a stravovacích zariadeniach pracuje 4,54% zo zamestnaných v rámci EÚ. V ďalších službách, napr. zábava a rekreácia (1,54%) alebo v službách cestovných kancelárií a agentúr, ktorú sú súčasťou odvetvia doprava a skladovanie (5,20%).

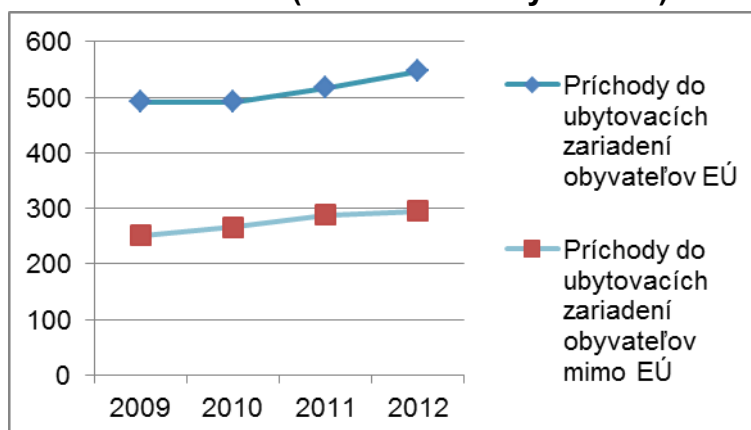
Obr. 1 Podiel zamestnaných v EÚ podľa ekonomických činností za rok 2013

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z Eurostat, 2014

Významnosť odvetvia a neustále stúpajúci záujem o účasť na cestovnom ruchu potvrdzuje aj množstvo príchodov do ubytovacích zariadení za obdobie 2009 - 2012, kedy sa vývoj počtu príchodov do EÚ z EÚ, ale aj mimo EÚ zvýšil, a to z celkovo takmer 743 miliónov príchodov až na 843 miliónov príchodov. Z obr. 2 vyplýva, že väčší podiel návštevníkov pochádza z krajín EÚ.

Obr. 2 Príchody do ubytovacích zariadení v rámci Európskej únie za obdobie 2009 – 2012 (v miliónoch obyvateľov)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z Eurostat, 2014

Dopyt po cestovnom ruchu v Európe v posledných rokoch ovplyvnili viaceré faktory, ktoré podľa Jarábkovej (2013) môžeme prerozdeliť do piatich skupín (tabuľka č.1):

- politické faktory
- ekonomické faktory
- sociálne, zdravotné faktory a počasie
- trh a dostupnosť
- technologické faktory

Tab. 1 Faktory, ktoré ovplyvnili dopyt po cestovnom ruchu v Európskej únii 2008 – 2013

Politické faktory	2009	nadobudnutie účinnosti Lisabonskej zmluvy
		schválenie jednotného európskeho vzdušného priestoru
	2011	podpísanie zmluvy o založení Európskeho mechanizmu stability
		prijatie Bielej knihy
		prijatie Aktu o jednotnom trhu
		navrhnutie pravidiel pre prísnejšiu správu Schengenského priestoru
	2012	začatie prevádzky vízového Informačného systému
		podpísanie zmluvy o stabilite predstaviteľmi všetkých krajín EÚ
	2013	začatie fungovania Schengenského informačného systému
		dohoda o návrhoch na transformáciu existujúcej štruktúry európskych ciest, železníc, letísk a prieplovov
Komisia prijala štvrtý železničný balík s cieľom zlepšiť kvalitu a ponuku služieb železničnej dopravy v Európe		
vstup Chorvátska do Európskej Únie		
Ekonomické faktory	2009	doznievanie hospodárskej a finančnej krízy
		vytvorenie investičnej schémy TEN-T, z ktorej sa financovali projekty na zlepšenie dopravnej infraštruktúry
		posilnenie mechanizmom finančnej stability Európskej Únie
	2010	finančná kríza v Grécku a v Írsku
		finančná pomoc pre Grécko
	2011	zavedenie meny Euro v Estónsku
		finančná pomoc pre Portugalsko a Írsko
	2012	schválenie 2. ozdravného programu pre Grécko
finančná pomoc pre Španielsko a Cyprus		
Sociálne, zdravotné faktory a počasie	2009	zemetrasenie v L'Aquila, Taliansko
		možnosť náhrady škody pre cestujúcich meškajúcich letov
	2010	výbuch sopky na Islande
		rozsiahle záplavy v Poľsku
		výnimočný stav v troch maďarských regiónoch v dôsledku zaplavenia územia toxickým odpadom
	2012	cestujúci lodnou dopravou nadobudli porovnateľné práva ako cestujúci leteckej a železničnej dopravy
		záplavy v Nemecku, Rakúsku a Českej republike
	2013	suchá a lesné požiare v Rumunsku
Trh a dostupnosť	2009	zníženie cien roamingu

	2013	Európska únia sa stala prvým priestorom na svete, v ktorom sa uplatňujú rovnaké práva cestujúcich vo všetkých druhoch dopravy
Technologické faktory	2009	zlepšenie dopravnej infraštruktúry
		plynová kríza na prelome rokov 2008/2009
	2012	bezplatná aplikácia pre mobilné telefóny "Práva cestujúceho máte po ruke"
	2013	návrh modernizovať 319 kľúčových európskych námorných prístavov

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Súhrnných správ o EÚ 2008 – 2013, 2014

Obdobie od roku 2008 bolo charakteristické finančnou a hospodárskou krízou, čo sa prejavilo vo viacerých oblastiach a krajinách, kde boli potrebné zásahy Európskej Únie – Grécko, Írsko, Portugalsko a Malta. Významným politickým faktorom bolo nadobudnutie účinnosti Lisabonskej zmluvy koncom roka 2009, kedy nastali aj príznaky oživenia hospodárstva. V roku 2011 bola prijatá Biela kniha, ktorá obsahuje 40 iniciatív pre ďalšie desaťročie s cieľom vytvoriť konkurencieschopný systém dopravy, a takisto bol prijatý Akt o jednotnom trhu, ktorý zahŕňa 12 kľúčových opatrení na oživenie a obnovenie jednotného trhu, medzi ktoré patria napríklad: mobilita pracovníkov, financovanie malých a stredných podnikov, ochrana spotrebiteľov, digitálny obsah a transeurópske siete. Významným krokom bolo rozšírenie Európskej Únie o ďalšiu krajinu – Chorvátsko, ktoré sa stalo členom 1. júla 2013.

V rámci ekonomických faktorov, ktoré v sledovanom období ovplyvnili dopyt po cestovnom ruchu, je potrebné opätovne spomenúť doznievanie hospodárskej a finančnej krízy a vytvorenie potrebných nástrojov na stabilizovanie únie – rôzne finančné mechanizmy. Kríza ovplyvnila trh práce, kde nastal pomalší rast počtu zamestnaných a vplyvom inflácie narástli aj spotrebiteľské ceny. Pozitívnym ekonomickým faktorom bolo prijatie spoločnej meny Euro v Estónsku v roku 2011.

V rámci ďalšej kategórie faktorov mali vplyv na cestovný ruch najmä prírodné katastrofy – zemetrasenie v Taliansku, kde bolo 298 mŕtvych, výbuch sopky na Islande, ktorý spôsobil uzavretie veľkej časti európskeho vzdušného priestoru na niekoľko dní, rozsiahle záplavy v Poľsku, Nemecku, Rakúsku, Českej republike, ale aj suchá a lesné požiare v Rumunsku.

Je potrebné vyzdvihnúť snahu Únie o zlepšenie služieb a ochrany pre svojich občanov, čo potvrdzuje aj fakt, že v roku 2013 sa stala prvým priestorom na svete, v ktorom sa uplatňujú rovnaké práva cestujúcich vo všetkých druhoch dopravy (leteckej, železničnej, lodnej, autobusovej a autokarovej).

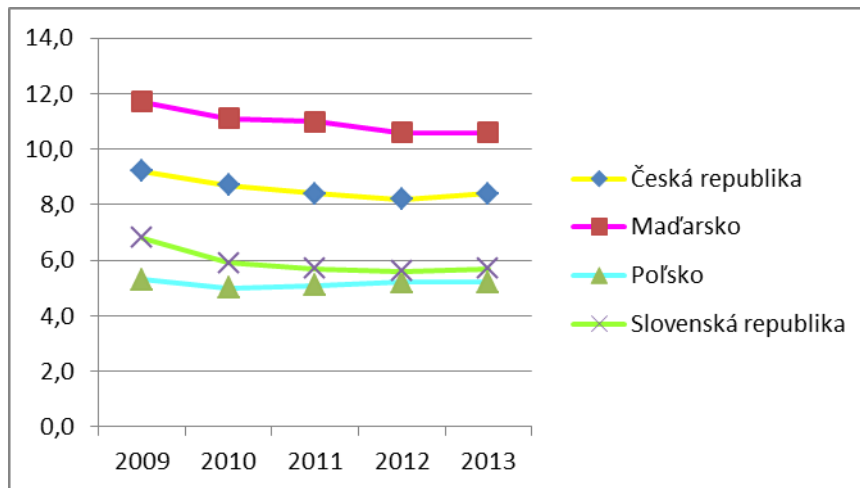
V roku 2012 bola zavedená bezplatná aplikácia pre mobilné telefóny na poskytovanie informácií cestujúcim, ktoré sa týkajú ich práv pri využívaní leteckej a železničnej dopravy s názvom „Práva cestujúceho máte poruke“.

Komparácia vybraných ukazovateľov v krajinách V4 v období 2009 - 2013

Vplyv cestovného ruchu na krajiny V4 – Maďarsko, Slovenskú republiku, Českú republiku a Poľsko možno porovnať prostredníctvom podielu odvetvia cestovného ruchu na HDP, podielu odvetvia cestovného ruchu na zamestnanosti, výdavkov

návštevníkov v rámci príchodového cestovného ruchu na exporte tovarov a služieb, výdavkov na domáci cestovný ruch

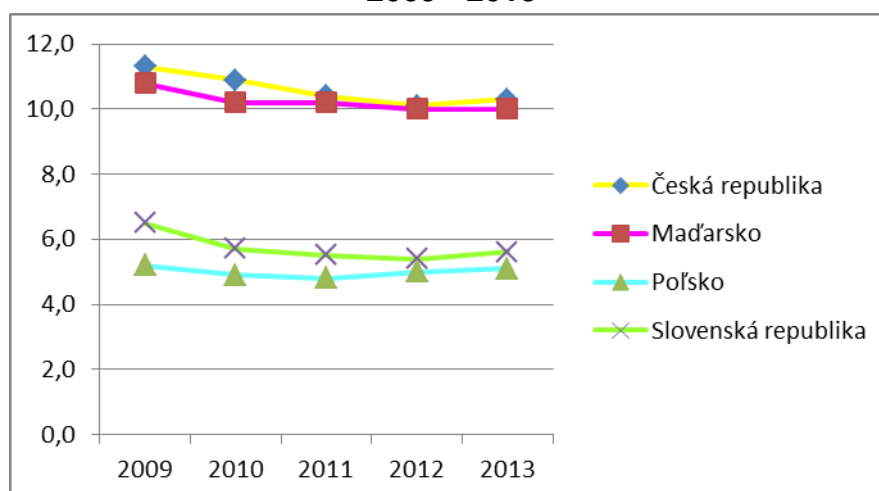
Obr. 3 Podiel odvetvia cestovného ruchu na HDP (%) v krajinách V4 2009 - 2013

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z WTTC, 2014

Podiel odvetvia cestovného ruchu na HDP vyjadruje HDP vyprodukované priamo v cestovnom ruchu nepriamych a indukovaných príspevkov a kapitálových výdavkov. Z obr. 3 je zreteľné, že tieto príspevky za sledované obdobie klesali vo všetkých krajinách V4, čo môžeme pokladať za dôsledok finančnej a hospodárskej krízy, avšak za rok 2013 môžeme pozorovať minimálnu progresivitu. Najvyšší podiel celkových príspevkov na HDP má Maďarsko a na druhej strane, najnižší podiel má Poľsko.

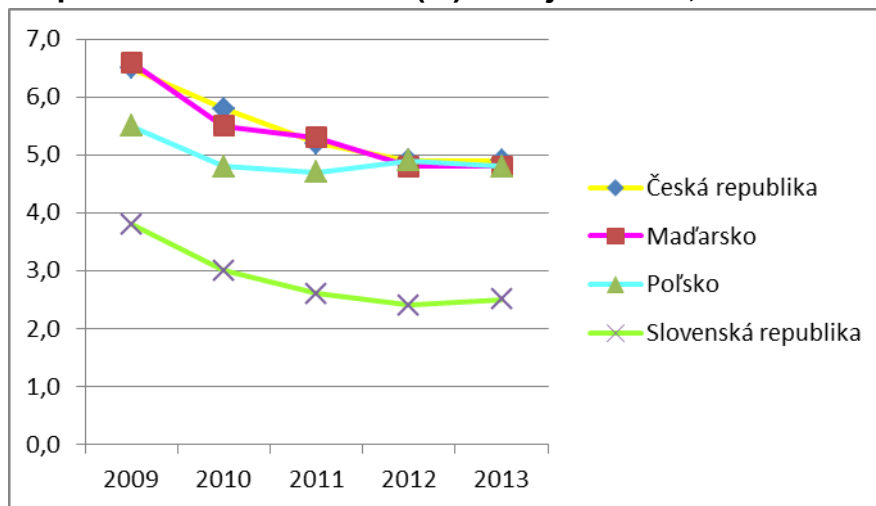
Obr. 4 Podiel odvetvia cestovného ruchu na zamestnanosti (%) v krajinách V4, 2009 - 2013

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z WTTC, 2014

Podiel odvetvia cestovného ruchu na zamestnanosti predstavuje počet pracovných miest vytvorených priamo a nepriamo v cestovnom ruchu. Percentuálny príspevok k zamestnanosti je v Českej republike a v Maďarsku takmer rovnaký, a podobne sú na tom aj Poľsko a Slovenská republika. Je potrebné zdôrazniť, že podiel odvetvia na zamestnanosti je takmer dvojnásobný v Českej republike a v Maďarsku voči Slovenskej republike a Poľsku.

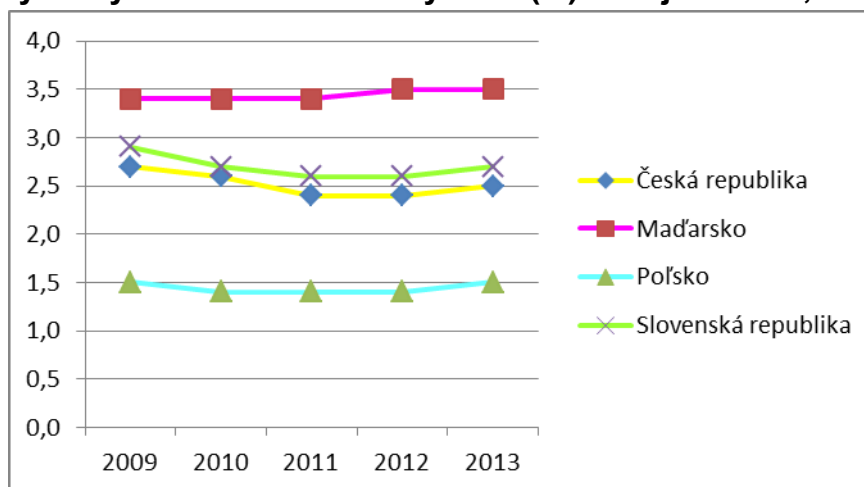
Obr. 5 Výdavky návštevníkov v rámci príchodového cestovného ruchu na exporte tovarov a služieb (%) v krajinách V4, 2009 - 2013

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z WTTC, 2014

Výdavky návštevníkov v rámci príchodového cestovného ruchu na exporte tovarov a služieb charakterizujú výdavky návštevníkov na služby v cestovnom ruchu, vrátane výdavkov na osobnú prepravu v rámci krajiny. Tieto výdavky v sledovanom období výrazne klesali, čo je najmä dôsledok hospodárskej a finančnej krízy. Ako je zreteľné na obr. 5 najnižšie výdavky turistov sú zaznamenané v Slovenskej republike, ostatné tri krajiny sa v roku 2013 stretli takmer na rovnakej úrovni.

Obr. 6 Výdavky na domáci cestovný ruch (%) v krajinách V4, 2009 - 2013

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z WTTC, 2014

Tieto výdavky reprezentujú výdavky domáceho obyvateľstva na účasti na cestovnom ruchu v rámci analyzovanej krajiny. Pri tomto ukazovateli môžeme pozorovať len mierny pokles, aj napriek kríze. Dokonca, pozorujeme mierny nárast po dopyte domáceho obyvateľstva už v roku 2012 a to vo všetkých sledovaných krajinách.

Záver

Na základe jednotlivých porovnaní krajín V4 môžeme konštatovať, že finančná a hospodárska kríza vplýva na krajiny až do roku 2012, a po tomto období nastáva mierny vzostup vo všetkých sledovaných faktoroch. Na 57. zasadnutí UNWTO (Svetová organizácia cestovného ruchu) predstavitelia Európskej únie identifikovali medzinárodnú spoluprácu, inovácie, verejno-súkromné partnerstvo a dostupnosť ako hlavné priority pre zabezpečenie budúcej konkurencieschopnosti tohto odvetvia. Môžeme povedať, že Európa aj napriek len krehkému oživeniu naďalej vyniká spomedzi ostatných častí sveta. Za týmto pozitívnym výsledkom je mnoho dôvodov, ale medzi najvýznamnejšie môžeme zaradiť najmä rastúcu spoluprácu a inovácie, ktoré sú zásadnými otázkami pre Európu, aby aj naďalej cestovný ruch zohrával ústrednú úlohu v regionálnom ekonomickom raste a vytváraní nových pracovných miest. Hlavné krátkodobé výzvy a priority pre európsky turizmus zahŕňajú uľahčenie cestovania, prepojitelnosť, daňový systém, klastrovanie, verejno-súkromné partnerstvo a vytvorenie priaznivého podnikateľského prostredia stimulovaním investícií a inovácií. Európa musí prevziať vedenie v kľúčových otázkach, ako je inovácia, dostupný a začlenený turizmus, a nové modely spolupráce, ktoré účinne spájajú rôzne zainteresované strany zapojené do poskytovania turistických zážitkov.

Literatúra

Európska komisia. Súhrnná správa o činnosti Európskej únie 2013. Brusel, 2014. 231 s. ISBN 978-92-79-34395-7. Dostupné na internete:

<http://bookshop.europa.eu/sk/s-hrnn-spr-va-o-innosti-eur-pskej-nie-2013-pbNAAD14001/?CatalogCategoryID=luYKABst3lwAAAEjxJEY4e5L>

Európska komisia. Súhrnná správa o činnosti Európskej únie 2012. Brusel, 2013. 215 s. ISBN 978-92-79-26617-1. Dostupné na internete:

<http://bookshop.europa.eu/sk/souhrnn-spr-va-o-innosti-eur-pskej-nie-2012-pbNAAD13001/?CatalogCategoryID=luYKABst3lwAAAEjxJEY4e5L>

Európska komisia. Súhrnná správa o činnosti Európskej únie 2011. Brusel, 2012. 176 s. ISBN 978-92-79-22272-6. Dostupné na internete:

<http://bookshop.europa.eu/sk/v-eobecn-spr-va-o-innosti-eur-pskej-nie-2011-pbNAAD12001/?CatalogCategoryID=luYKABst3lwAAAEjxJEY4e5L>

Európska komisia. Súhrnná správa o činnosti Európskej únie 2010. Brusel, 2011. 136 s. ISBN 978-92-79-17476-6. Dostupné na internete:

<http://bookshop.europa.eu/sk/v-eobecn-spr-va-o-innosti-eur-pskej-nie-2010-pbNAAD11001/?CatalogCategoryID=luYKABst3lwAAAEjxJEY4e5L>

Európska komisia. Súhrnná správa o činnosti Európskej únie 2009. Brusel, 2010. 128 s. ISBN 978-92-79-14347-2. Dostupné na internete:

<http://bookshop.europa.eu/sk/v-eobecn-spr-va-o-innosti-eur-pskej-nie-2009-pbKAAD10001/?CatalogCategoryID=luYKABst3lwAAAEjxJEY4e5L>

GÚČIK, M. 2010. Cestovný ruch. Úvod do štúdia. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta, 2010. 308 s. ISBN 978-80-89090-80-8. <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=104564>

JARÁBKOVÁ, J. 2013. Medzinárodný cestovný ruch. (prezentácia Power Point)

WILLIAMS, S. 2004. Tourism. Critical Concepts in the Social Sciences. London: Routledge, 2004. 393 s. ISBN 0-415-24373-4

JARÁBKOVÁ, J. 2013. Medzinárodný cestovný ruch. (prezentácia Power Point)

<http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=104564>

<http://media.unwto.org/press-release/2014-04-04/unwto-member-states-set-priorities-european-tourism>